

Роль заходів з підвищення кваліфікації у професійному зростанні бібліотечних фахівців

У статті розглянуто важливість заходів з підвищення кваліфікації, висвітлено їх форми та представлено досвід підвищення кваліфікації співробітників Наукової бібліотеки імені Гордія Палія Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова та методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниця. Висвітлено роль методичної діяльності в напрямі організації науково-практичних та навчальних заходів.

Питання професійного розвитку та підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів є досить актуальним з огляду на зростання функцій бібліотек як важливих інформаційних центрів. Протягом останніх десятиліть відзначається видиме старіння професійних знань, оскільки нові технології змінюють форми та методи роботи. Раніше фахівці могли розраховувати на стабільність своїх знань та навичок протягом кількох років. Однак інновації, що швидко змінюються в сучасному світі, прискорюють цей процес.

У бібліотекознавчій літературі термін «підвищення кваліфікації бібліотечних працівників» трактується як форма професійного навчання, що передбачає удосконалення їх знань, умінь та навичок у межах спеціальності, оволодіння новими функціональними обов'язками і вивчення технологічних особливостей трудової діяльності в умовах розвитку науки і технологій, освоєння основ менеджменту, маркетингу, удосконалення навичок раціональної та ефективної організації праці тощо [7].

Ключовим чинником у формуванні професійних навичок та

ефективному виконанні обов'язків є досвід роботи. Бібліотекарі зі значним стажем мають глибоке розуміння процесів роботи, знають особливості взаємодії з читачами та мають досвід, який допомагає розв'язувати різноманітні питання діяльності бібліотеки. Проте старіння кадрів ставить певні виклики перед бібліотекою й потребує постійного оновлення їх знань.

До прикладу проаналізуємо кадровий склад співробітників Наукової бібліотеки імені Гордія Палія Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова (ВНМУ ім. М. І. Пирогова), який налічує 33 особи. За освітньо-кваліфікаційним рівнем працює 28 магістрів 2-го рівня, 4 молодші бакалаври та 1 працівниця з повною загальною середньою освітою. Серед них найбільшу кількість становлять бібліотекарі з досвідом роботи понад 20 років – 66,7% (22 ос.), друге місце посідають працівники зі стажем 10–20 років – 24,2% (8 ос.), незначна кількість працівників зі стажем роботи від 3 до 9 років – (2 ос.) та 1 особа до 3-х років. Якщо проаналізувати ситуацію ширше, зокрема, фаховий склад бібліотек методичного об'єднання ЗВО м. Вінниця, то

**Майя
Мельник,**

заступниця директора
Наукової бібліотеки
імені Гордія Палія
Вінницького
національного
медичного
університету
імені М. І. Пирогова

він охоплює 81 бібліотекаря, серед яких вищу освіту 2-го магістерського рівня мають 72 особи, молодшого бакалавра – 5 ос., бакалавра – 3 ос., 1 – з повною загальною середньою освітою. За стажем роботи найбільшу кількість становлять бібліотекарі з досвідом роботи понад 20 років – 59 осіб (Вінницький національний технічний університет (ВНТУ) – 88,2%, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ) – 75%, Донецький національний університет імені Василя Стуса (ДонНУ) – 70%, Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (ВНМУ) – 66,7%, Вінницький торгово-економічний інститут – 66,7%). Друге місце посідають працівники зі стажем 10–20 років – 17 осіб (Вінницький торгово-економічний інститут – 33,3%, ВДПУ – 25%, ВНМУ – 24,2%, ДонНУ – 20 %, ВНТУ – 5,9%. Незначна кількість бібліотечних працівників зі стажем роботи від 3 до 9 років – 3 особи і лише до 3-х років стажу мають 2 особи [1].

Наведений приклад підтверджує, що потреба в системі заходів з підвищення кваліфікації є актуальною. Згідно з практикою, ефективність та рівень якості роботи не завжди залежать від освіти та стажу. Успішність кожного фахівця ґрунтується на таких аспектах, як зацікавленість у виконанні обов'язків, бажання вдосконалюватися, готовність до сприйняття нових ідей, активність, творчий підхід тощо. Необхідність оновлення знань та вмінь бібліотечних працівників зростає з кожним роком. Щоб успішно працювати потрібно бути готовим до постійного навчання, яке передбачає участь у курсах підвищення кваліфікації, вивчення нових методів та технологій, а також систематичне самовдосконалення. Варто також звернути увагу на роль менторства та підтримки. Досвідчені фахівці можуть ділитися здобутим досвідом та знаннями з менш досвідченими колегами, що сприяє швидкому й ефективному професійному розвитку. Важливо також

будувати менторські відносини та долучатися до спільнот професіоналів для обміну досвідом та знаннями [3].

Хоча менторство та підтримка інших фахівців можуть бути надзвичайно корисними, важливо також навчитися бути своїм власним наставником та розуміти важливість постійного вдосконалення своїх знань. Їх ефективність та успішність визначається не лише зовнішніми умовами, але й внутрішньою мотивацією до самовдосконалення. Саме особиста ініціатива у навчанні, бажання розширювати горизонти та практично впроваджувати нові знання відіграють визначальну роль у формуванні високого рівня професійної майстерності у сфері бібліотечної діяльності. Це може бути здійснено через читання книг, перегляд відеоуроків, відвідування курсів або використання інших інтернет-ресурсів, доступних для самонавчання. Ефективним елементом сучасної освіти є дистанційне навчання, яке має значні переваги [4]:

- гнучкість розкладу: однією з найбільших переваг є можливість навчатися у зручний час;
- доступ до навчання з будь-якої точки місцеперебування: особливо корисно для тих, хто має обмежену можливість фізично бути присутнім на навчанні, наприклад, через віддаленість від навчальних закладів або інші обмеження;
- широкий вибір програм і курсів: є можливість вибрати ті, які найбільше відповідають конкретним інтересам і потребам;
- можливість індивідуалізації навчання: дистанційне навчання дозволяє працювати власним темпом і відповідно до власного ритму навчання. Кожен може вибрати спосіб навчання, який найбільше підходить його особистому стилю і потребам;
- ефективне використання технологій: високотехнологічні засоби комунікації і навчання (відеоконференції, інтерактивні платформи, онлайн-курси) сприяють ефективному процесу навчання і

засвоєння інформації;

- економія часу і коштів: пов'язані з поїздками до навчальних закладів, проживанням та іншими витратами, чого не оминути під час традиційного навчання.

Важлива роль у створенні та реалізації програм і заходів з підвищення кваліфікації належить методисту бібліотеки, який в ролі ментора працює з бібліотечним персоналом. Його функції та внесок в цей процес є ключовими для забезпечення відповідного рівня професійної компетентності всього колективу й ефективності роботи бібліотеки в цілому. Сприяючи постійному розвитку та вдосконаленню професійної майстерності персоналу методист бібліотеки взаємодіє зі співробітниками та:

- здійснює розробку програм підвищення кваліфікації, враховуючи специфіку роботи бібліотеки та потреби персоналу, вибирає ефективні методи та форми навчання, орієнтовані на конкретні завдання та цілі;
- аналізує індивідуальні та колективні потреби у підвищенні кваліфікації, проводить аналіз рівня знань, визначає основні напрямки розвитку та враховує сучасні вимоги до бібліотечної сфери;
- організовує навчальні заходи (семінари, тренінги, лекції та інші форми навчання) та встановлює контакти з лекторами, експертами та партнерами для забезпечення якісної інформаційної бази;
- сприяє самовдосконаленню та активно стимулює працівників бібліотеки, надаючи можливості для самостійного навчання, читання спеціалізованої літератури та участі у вебінарах чи онлайн-курсах;
- аналізує результати проведених заходів та оцінює їхню ефективність для подальшого вдосконалення програм підвищення кваліфікації;
- забезпечує доступ до актуальних ресурсів, документації та інформаційних матеріалів, що допомагають працівникам вдосконалювати свої знання;

- веде відстеження прогресу учасників навчальних програм і тренінгів та здійснює оцінку їх досягнень та надає рекомендації щодо подальшого розвитку. Також збирає відгуки від учасників щодо якості навчання та вносить необхідні корективи у програми;

- сприяє створенню мережі підтримки працівників бібліотек методичного об'єднання, сприяючи обміну досвідом, ідеями та ресурсами між ними [8].

Сучасний розвиток технологій та зміни в умовах викликів, що повстали, надають можливості для працівників бібліотек зростати у своїх знаннях та навичках. Сьогодні існує широкий спектр інструментів та ресурсів, які дозволяють працівникам бібліотек отримувати нові знання та вдосконалювати свої навички в традиційному та онлайн-форматі. Сучасний онлайн-формат навчання та розвитку забезпечує працівникам бібліотек гнучкість та доступність, сприяючи постійному вдосконаленню й оновленню знань та навичок у вимірах сучасної інформаційної ери. Ключовим чинником професійного розвитку та підвищенні якості бібліотечних послуг для працівників бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова стала активна участь у різноманітних формах освітніх та науково-практичних заходів, таких як конференції, семінари, тренінги, вебінари, конкурси та форуми з різних аспектів бібліотечно-інформаційної сфери [5]. Ці заходи забезпечують:

- актуалізацію питань бібліотечної сфери: науково-практичні заходи надають можливість висвітлити актуальні проблеми та тенденції у сфері бібліотечної діяльності. Це сприяє розвитку обґрунтованих стратегій та підходів до розв'язання цих проблем;

- оновлення знань та навичок: учасники отримують доступ до актуальної інформації, останніх досягнень та нових напрямів розвитку у бібліотечній сфері;

- підвищення професійного рівня: сприяють покращенню якості обслуговування користувачів та

ефективному впровадженню інновацій у роботу бібліотек;

- взаємодію та обмін досвідом: заходи є платформою для обміну ідеями між бібліотекарями на регіональному, всеукраїнському та міжнародному рівнях. Це сприяє взаємопідтримці та розширенню професійних мереж і допомагає виявляти ефективні методи роботи та переймати досвід інших учасників;

- стимулювання наукового дослідження: заходи дають можливість представити власні наукові дослідження та взяти участь у дискусіях навколо актуальних проблем, долучити нові наукові підходи та методи проведення наукових досліджень;

- розвиток професійної мережі: заходи допомагають встановлювати знайомства, зв'язки та співпрацю з колегами, іншими представниками бібліотек та фахівцями галузі;

- участь в галузевій спільноті: участь у заходах дає можливість долучитись до фахової спільноти сприяючи формуванню та підтримці професійної ідентичності, відчуттю причетності до глобальних тенденцій у своїй галузі;

- сприяння інноваціям та розвитку бібліотек: заходи є платформою для обговорення нових ідей та методів роботи для поліпшення бібліотечних послуг.

Бібліотекарі Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова завжди звертають увагу на важливість обміну досвідом та знаннями між представниками бібліотечної спільноти. Саме тому активно долучаються до всеукраїнських науково-практичних заходів. Лише у 2023 році бібліотекарі взяли участь у 40 фахових заходах (10 конференціях, 3 семінарах, 26 вебінарах). Участь у навчальних бібліотечних зустрічах для фахівців Вінницького обласного методичного об'єднання завжди викликає інтерес. Вони стали не лише заходами для обміну досвідом, але й справжнім простором для дискусій щодо інноваційних підходів та стратегій

розвитку професійної діяльності у галузі бібліотечної справи. Кожна участь в таких заходах є можливістю, почути історії успіху колег, а також поділитися власними ідеями та досягненнями.

Протягом останніх років зручним інструментом для отримання інформації про останні тренди у світі бібліотечної справи стали вебінари та тренінги. Вони допомагають бібліотекарям оптимізувати свою роботу та впроваджувати найкращі практики, дозволяють вдосконалювати свої навички та знання в різних аспектах бібліотечної роботи, які стосуються цифровізації ресурсів, роботи з фондами, методів обслуговування користувачів тощо. В епоху цифрових технологій і штучного інтелекту – це не лише можливість отримати нові знання, але й вдосконалити власні вміння застосовувати сучасні технології у бібліотечній практиці та долучитись до обговорення ключових аспектів розвитку галузі.

Рівень професійної компетентності бібліотекаря – це сукупність його знань, вмінь та особистого досвіду. Це здатність мобілізувати ці знання й досвід в конкретній ситуації. Тому важливе завдання полягає в постійному розвитку та удосконаленні фахових компетентностей, що відповідатимуть сучасним вимогам. Публікація Я. Бондарчук «Від хранителів книг до хранителів коду. Еволюція бібліотечних компетентностей» висвітлює можливості для розширення фахових компетентностей відповідно до інформаційного і технічного розвитку та представляє досвід роботи з підвищення кваліфікації працівників Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова і методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниця [2].

Ключем до розширення знань та професійного розвитку бібліотечних фахівців є знайомство з різноманітними методичними виданнями, які надають цінні інструменти й відкривають нові перспективи для успішної реалізації перспективних завдань. Методичні видання Наукової бібліотеки ВНМУ

ім. М. І. Пирогова «Вебкомунікація та бібліотека: технології успішної взаємодії», «Бібліотечний менеджмент в контексті нового часу», «Медіаграмотність: практичні навички та перспективи розвитку» тощо розкривають теми вдосконалення знань про вебкомунікацію, соціальні медіа та інші інтернет-інструменти ефективної взаємодії з користувачами та просування послуг бібліотеки, сучасних стратегій управління бібліотекою, вчать критично оцінювати інформацію, розрізняти фейкові новини та розуміти важливість медіаграмотності в сучасному світі.

Діяльність, спрямована на розвиток бібліотечної справи, здійснюється також шляхом залучення фахівців Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова до підвищення кваліфікації керівників бібліотек та бібліотекарів Вінницької області. В рамках співпраці з Вінницьким обласним навчально-методичним центром галузі культури, мистецтва та туризму на базі бібліотеки було прочитано 16 лекцій на теми «Безпека в Інтернеті: що потрібно знати», «Традиційні та інноваційні форми роботи інформаційно-бібліографічного відділу», «Інформаційний контент в соцмережах», «Інформаційна грамотність у розрізі роботи бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова», «Цифровий світ і безпека: важливі аспекти захисту особистих даних», «Штучний інтелект та бібліотечна діяльність» та інші. Підготовлені

лекції розкривали питання медіаграмотності, ворожої пропаганди, захисту персональних даних, фейків, присутності бібліотеки у платформах сучасного комунікаційного та інформаційного простору, видів контенту, ситуативного маркетингу та етики в соціальних мережах під час війни, основні принципи безпеки в інтернеті, захист особистої інформації тощо [6].

Обмін знаннями та досвідом завжди залишатиметься ключовим елементом професійного росту та спільного досягнення великих цілей у галузі бібліотечної справи. Фахівці бібліотеки активно займаються професійним розвитком та вдосконаленням. Високий рівень технічного забезпечення бібліотеки, якісна матеріальна база та компетентність бібліотечних фахівців сприяють тому, що бібліотека є місцем для здобуття практичних навичок студентами ДонНУ, які навчаються за освітньою програмою «Документознавство та інформаційна діяльність» спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Для результативного закріплення теоретичних знань та вмінь для них було створено усі необхідні умови. Фаховий супровід зберігався на усіх етапах роботи: від ознайомлення з роботою усіх структурних підрозділів до корегування та допомоги у виконанні практичних завдань, окреслених конкретною темою. Ознайомитися з усіма

процесами роботи студенти мали змогу у кожному відділі бібліотеки відповідно до складеного плану роботи. Зокрема, у секторі рідкісних книг і рукописів були ознайомлені з роботою щодо атрибуції рідкісних видань, отримали базові знання зі специфіки дослідної та краєзнавчої роботи з такими фондами, мали можливість поглиблено пізнати роботу та попрацювали з колекціями. Професійні та практичні навички роботи з бібліотечними фондами набули у відділі наукової літератури, де були залучені до алфавітної розстановки фонду.

Бібліотекар повинен мати навички роботи з інформацією в різних форматах, володіти широким діапазоном цифрових інструментів та ресурсів, а також вміти створювати електронні бібліотеки й водночас бути здатним працювати в команді й самостійно, критично мислити, генерувати нові ідеї, розробляти та реалізовувати проекти тощо.

Система заходів з підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців є не лише інвестицією у їхню власну кар'єру, але і ключовим чинником успішного функціонування сучасної бібліотеки. Шляхом постійного професійного розвитку бібліотечні фахівці можуть ефективно відповідати на виклики сучасного інформаційного середовища та забезпечувати своїм користувачам високоякісні послуги.

Список використаних джерел

1. Аналіз діяльності Вінницького обласного методичного об'єднання бібліотек ЗВО за 2023 рік / Вінниц. метод. об-ня б-к ЗВО, Наук. б-ка ім. Гордія Палія ВНМУ ім. М. І. Пирогова ; уклад.: Н. М. Кравчук, М. І. Мельник. – Вінниця, 2024. – 52 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://surl.li/rvyux>
2. Бондарчук Я. С. Від хранителів книг до хранителів коду. Еволюція бібліотечних компетентностей / Я. С. Бондарчук // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матер. V наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, НБ ХНМУ, 24–25 жовт. 2023 р. – С. 27–31. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://surl.li/mlyzx>
3. Кунанець Н. Е. Безперервна освіта – запорука фаховості / Н. Е. Кунанець // Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у світлі модернізації вищої освіти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 19–21 трав. 2009 р., Севастополь. – Севастополь, 2009. – С. 81–86.
4. Літвінова Є. Онлайн ресурси для підвищення професійної компетенції бібліотекарів / Є. Літвінова // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2021. – № 1. – С. 41–43.
5. Макеєва І. Форми і методи професійного навчання співробітників бібліотек вищих навчальних закладів / І. Макеєва // Бібл. вісн. – 2009. – № 4. – С. 37–43.
6. Науково-методична робота. Звіт про діяльність Наукової бібліотеки імені Гордія Палія Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова за 2023 рік [Електронний ресурс]. – Вебсайт Наук. б-ки Вінниц. нац. мед. ун-ту ім. М. І. Пирогова. – С. 30. – Режим доступу: <http://surl.li/rvzud> (дата звернення: 25.03.2024), вільний. Назва з екрана.
7. Розколупа Н. І. Підвищення кваліфікації бібліотечних працівників [Електронний ресурс] / Н. І. Розколупа // Українська бібліотечна енциклопедія : [вебсайт]. – Режим доступу: <http://surl.li/rvxa0> (дата звернення: 25.03.2024), вільний. Назва з екрана. – Остан. ред. ст. 16.04.2015.
8. Сафонова Т. Науково-методична діяльність у бібліотечній сфері: основні напрями та тенденції / Т. Сафонова // Вісн. Кн. палати. – 2018. – № 6. – С. 28–31.